



צילום: רינת בהר



עמי ותמי. דמיון מודרך למבוגרים

הכלוב של הנפש

ההצגה שיצרה פלורנס פיש-חכם אינה רק כלי להתמודדות עם סיפורה האישי
אלא גם הצגה מקצועית
לאה גילולה

תאטרון | 8

מחליט האב שעוזבים את צרפת ועולים לישראל.

גם בישראל נאלצת המשפחה לנדוד מבית לבית. הילדים נאבקים למצוא את מקומם וללמוד את השפה. האב, שהחליט כרגיל שעליו להפוך את הדירה כולה לסטודיו, משכן את ילדיו בצריף בחצר.

מרוחקים מן ההורים מתקרבים האח והאחות זה לזו. אבל אז, באחד הימים, מחליט האב ששבים לצרפת. הבת מתמרדת ונשארת בישראל. בצרפת חלה הידרדרות במצב האח, הוא הופך דכאוני ומנסה לשלוח יד בנפשו. האחות נוסעת מיד לסייע. כשהיא שבה לישראל היא מזמינה אותו להצטרף אליה. הוא בא, יש רגעים של שמחה ותקווה, אך ניסיון התאבדות נוסף שלו מצליח. הוא הותיר אחריו מכתב פרידה.

כמעט מבלי שנרגיש זונחת השחקנית את הבובות ומספרת את סיפורה. היא מגלמת את כל הדמויות. לכל דמות קול משלה והיא כמעט אינה נעזרת באביזרים. לעתים היא גם מחללת בחליל. מדי פעם היא חוזרת אל סיפור המסגרת ואז היא שבה אל הבובות ונעזרת בהן. מול עינינו נראית, למשל, דמותה של המכשפה, שאותה מגלמת פיש-חכם עטופה

המבוגרים באולם חושבים שאכן שואלים לשלומם וכשמתברר להם שהיא למעשה פונה לילדים דמיוניים יש תחושת הקלה אך גם מבוכה. זהו רגע שבו מתבקשים המבוגרים לקפוץ מיד אל עולם הדמיון. החזרה הזאת במהלך ההצגה על הפנייה אל ילדים שאינם באולם היא אולי החוליה החלשה ביותר שבה.

פיש-חכם מתחילה לספר את האגדה באמצעות בובות. אנחנו הצופים המכירים את הסיפור מרגישים בטוחים, אבל הסיפור סוטה לכיוון אחר. לפתע הבובות מייצגות את פיש-חכם עצמה ואת אחיה. בובות ההורים מייצגים את הוריה, והמילים שבפיה של השחקנית מעבירות אותנו בדמיונו מארץ לארץ, מנוף לנוף, מבית לבית.

עלילת הסיפור שלה מתחילה בצרפת. הוריה הם ציירים. האב הדומיננטי הוא אמן מתוסכל המאמין שביום מן הימים כשרונו יתגלה ברבים. רדיפתו אחר החלום והדחף להציג תערוכות של ציוריו היא במרכז חיי המשפחה. בגללו המשפחה עוברת מדירה לדירה בחיפוש אחר חלל נוח יותר או גדול יותר שישמש אותו כסטודיו לציור. באחד הימים, כשהשכנה הצרפתייה מטיחה בילדתו קללה אנטישמית,

סוף היום. נלך לסרט, אולי להצגה? מה נראה? עדיף קומדיה, משהו קליל, לא מחייב שלא צריך לחשוב או לכאוב. הרי זה סוף היום. לפעמים הבחירה במשהו קליל יכולה להשאיר תחושת ריקנות עצומה. דווקא אותה הצגה, או סרט, הדורשים מחשבה או הנוגעים בנקודה כואבת מעוררים אותנו קתריזיס ותחושת התעלות שאמנות יכולה ליצור.

הידיעה שההצגה "עמי ותמי" – סוף לאגדה" עוסקת בסיפורה האישי של הכותבת והמבצעת, פלורנס פיש-חכם, אינה מקלה על הבחירה ללכת ולצפות בה. יש חשש שזאת תהיה הצגה הנוטה אל כיוון הפסיכו-דרמה, משהו על גבול החובבנות של יוצרים הנעזרים באמנות התאטרון כדי להתמודד עם בעיותיהם. ראיתי כמה וכמה הצגות כאלה. הן נוטות להיות מייגעו ומביכות. אבל לא במקרה הזה.

כאן חברי יחד צוות יוצרים מקצועי שיצר הצגה מקצועית, המעוררת את הדמיון והמחשבה ויש בה רגעים אחדים של פיוט.

את הסיפור האישי העומד במרכז ההצגה עוטף סיפור מסגרת: שחקנית הבאה להציג בפני ילדים את האגדה הידועה של עמי ותמי. בכניסתה אל הבמה פונה פלורנס פיש-חכם אל הצופים ומדברת אליהם. ברגע הראשון



במטפחת, אבל היא משנה את קולה לזה של האב והאם, מה שמחבר בין הסיפורים וממחיש את האסוציאציות שהדמויות מעוררות בה. לבובות ראש גדול, פניהן מלאות הבעה והן עומדות על כפות רגליהן. פיש-חכם אווזות בעורפן כפי שילדים אווזים בבובותיהם. מדי פעם היא מניעה גם את ידיהן.

הבובה המרכזית היא זו של האח, אדם. בהיר שיער ועור. עיניו גדולות ועצובות מאוד. הבובה של תמי מזכירה את פיש-חכם עצמה עם שערה המקורזל והאדום. התפאורה מינימלית ופשוטה להפעלה: שני עצים שנדמה שעשויים דיקט. כשיורד הלילה, על ידי קיפול הצמרת מתגלים עצים אחרים – מאיימים, כהים, שענפיהם מזכירים חיות רעות. גם הבית המצויר, העשוי מאותו החומר, משנה בקלות את פניו לבית ממתקים, כשסוף סוף מגיעים אליו עמי ותמי.

בסוף ההצגה, כשהאור כבה, נדהמתי לגלות כמה קשה לקום מן הכיסא. מבלי להרגיש, בהדרגה ובעדינות, נשאבים הצופים אל הסיפור הקשה המסופר בפשטות, ללא רחמים עצמיים, משולב בהומור ובאירוניה. היוצרים הבינו כנראה שאי אפשר לשלוח את הצופים עם בטן מלאה הביתה ומזמינים אותם להישאר ולשוחח. ראיתי את ההצגה פעמיים ונשאיתי בשתייה. באופן טבעי השיחה נסבה על נושא ההצגה ועל סיפורה האישי של פיש-חכם. הפן האמנותי כמעט ואינו עולה לדין. מן השיחות למדתי שפיש-חכם עברה תהליך ארוך עד שההצגה יצאה אל הפועל. המחזה נכתב על סמך יומנים שכתבה במשך השנים. היא שילבה בו תובנות פסיכולוגיות שאליהן הגיעה בטיפול הפסיכולוגי שעברה. היא מקווה לתרום באמצעות ההצגה ולעורר מחשבה אצל אנשים שונים – נוער, נשים, הורים וכל אלה המתמודדים עם הכאב של קרוב משפחה ששלח יד בנפשו. ההצגה אכן מכילה בתוכה את הזוויות השונות האלה. השיחות, שהיו שונות, הקלו על הצופים ועזרו להם לעכל את מה שראו. באחת מהן קמה אחת הצופות, שיתפה את הנוכחים בחוויה דומה שלה והודתה לשחקנית. זה היה רגע נוגע ללב שבו נפגשו שתי צלקות דומות.

בעיבוד הסיפור האישי נאלצה פיש-חכם לוותר על פרטים רבים ולמרות זאת יש בהצגה רגעים המתארכים יתר על המידה. עם זאת ההצלחה של ההצגה להעביר את הרבדים של הסיפור, לעורר למחשבה וגם לרגש, מקורה בעשייה האמנותית שבה. אחת התמונות היפות ביותר, תמונה שלדעתי מתמצתת את ההצגה כולה, היא תמונה עם כלוב. עמי הנמצא בתוך כלוב, שאליו הכניסה אותו המכשפה, הופך להיות אחיה המדוכא הרוצה למות. יושבת על שרפרף, כשהכלוב מונח על ירכיה, פיש-חכם מדברת אליו.

היא משחילה את ידה בפתח האחורי ואוזות בבובה בעורפה. בתחילה גופו של האח מבצבץ מן הפתח, יש לו אפשרות לצאת, אך הוא בוחר לשוב אל הכלוב, המייצג את מצבו הנפשי. הוא פונה אליה ופנים אל פנים השניים משוחחים מבעד לסורגים, הוא נע בתוך הכלוב ולבסוף מפנה את גבו ונצמד אל החלק המרוחק שבו.

הבנתי פתאום שגם בתוך הכלוב הזה, הכלוב של הנפש, יש מרחב מסוים של תנועה. ההצגה כולה נבנית לקראת התמונה הזאת. התנועה שבה היא מינימלית והמתח בה רב. גם לאחר שפיש-חכם מסירה את הסורגים של הכלוב נשארת הבובה לעמוד בתחתיתו עד סוף ההצגה.

מדבריה של השחקנית אנחנו מבינים שהאח שלח שוב יד בנפשו. היא פונה לצאת מן הבמה. בדממה היא שבה על עקבותיה, מרימה את הבובה מתחתית הכלוב, מחבקת אותה בעדינות אך קרוב אל החזה, פונה הצידה ותולה אותה על חבל המשתלשל מן העץ. ההצגה כולה, חשבתי, היא גם חיבוק פרידה מהאח.

דרמה למבוגרים: "עמי ותמי – סוף לאגדה" (מבוסס על סיפור אישי), רעיון, כתיבה, הפעלה ומשחק – פלורנס פיש-חכם; בימאי – אילן זיו-זונט; עיצוב בובות – מירי מנדל; תפאורה – אילן זיו-זונט ויהלי שטאל-שמעוני. הזירה הבין תחומית, ב-8 באפריל בשעה 21:00

leah@unigraph.co.il